

Het MAB vóór 50 jaar

Oktober, november en december 1950

Prof. Dr. M.A. van Hoepen

Het oktobernummer opent met de mededeling dat de jubileumbundel 'in het Januarinumnummer 1949 ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Maandblad in het vooruitzicht gesteld ... thans gereed is'.

De eerste bijdrage is van Prof. dr. H.J. van der Schroeff: 'Vervangingswaarde en prijspolitiek in heden en verleden'. De aanleiding is de 'Nota over de prijspolitiek'; daarin werd 'prijsbepaling op basis van de vervangingswaarde toelaatbaar (geacht), voor zover het de normale voorraden betreft'. In dit deel stelt Van der Schroeff 'enkele hoofdlijnen (van) de geschiedenis van het overheidsbeleid met betrekking tot de prijspolitiek' aan de orde. In het decembernummer wordt deze bijdrage vervolgd met 'de vraagstukken, welke de toepassing van de vervangingswaarde bij de thans ingetreden prijsstijging doet rijzen'. Het feit dat de overheid de vervangingswaarde als grondslag voor de toegestane prijsverhoging accepteert wordt uiteraard toegejuicht, maar het voornaamste probleem blijft dat de fiscus de toepassing daarvan voor de duurzame productiemiddelen niet accepteert: 'Wie de eieren wil hebben, moet de kip niet slachten'.

J. Loos stelt aan de orde een winstverdeling waarbij na betaling van primair dividend en tantièmes van het overblijvende saldo winst eerst een deel naar een Dividendreserve wordt gebracht en het dan resterende deel naar een Algemene reserve. J. Loos werpt de vraag op of de accountant hierbij wel zonder meer een goedkeurende verklaring kan afleggen. Limperg zelf verzorgt een Naschrift. In het decembernummer wordt zulks (zij het dat aan de titel het woord 'Nogmaals' wordt toegevoegd) herhaald. Het is allemaal nogal verwarrend, uiteindelijk blijkt het erop neer te komen, dat in de voor verdeling beschikbare winst in een later stadium nogmaals de onttrekkingen uit de Algemene reserve worden betrokken (MAvH: een soort 'Report à nouveau' dus). In die winst delen de tantiémisten dan tweemaal.

Limperg stelt (in december) dat 'het merendeel der winstverdelingen van de naamloze vennootschappen aan het door ... de heer Loos onder de aandacht gebrachte euvel mank gaat'.

Prof. mr. J. Valkhoff bespreekt: 'Het nieuwe wettelijk statuut voor de kamers van koophandel en fabrieken'. Uitgebreid wordt ingegaan op de taak en bevoegdheden van de kamers; voor de huidige lezer, uiteraard, weinig nieuws. Wat in hedendaagse ogen wel opvalt is de bijzondere aandacht voor de relatie, of beter het onderscheid tussen de kamers en de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (de eerste 'ter bevordering van de belangen van handel en nijverheid' en de tweede 'ter vertegenwoordiging van het bedrijfsleven in het gehele Rijk'). Ook valt op dat Valkhoff de hoop uitspreekt, 'dat ook werknemers tot lid van de Kamers van Koophandel en Fabrieken (zullen) gekozen worden ... (hoewel) dat tot dan toe geen praktijk was'. (Een amendement om dwingend voor te schrijven, 'dat ten minste één vierde van de leden der kamer uit werknemers zou moeten bestaan' was ingetrokken nadat de regering toegezegd had werknemersparticipatie te zullen bevorderen).

Het oktobernummer wordt besloten met het laatste deel van de 'Correlatierekening als hulpmiddel bij bedrijfseconomische analyses' (zie deze rubriek in september 2000) en de bespreking door mr. J. Bierens de Haan van de oratie: 'De wentelgang der wetenschap en de maatschappij van morgen' (NEH, oktober 1949) van (de socioloog) F.L. Polak (niet te verwarren met de in 1949 overleden bedrijfseconoom N.J. Polak). In

Prof. Dr. M.A. van Hoepen is hoogleraar bedrijfshuishoudkunde en accountancy EUR, vennoot (door middel van beroepsvennootschap) van Deloitte & Touche Accountants, lid Raad voor de Jaarverslaggeving en Raad Ondernemingskamer Gerechtshof Amsterdam.

deze rede komen vooral aan de orde de 'omwenteling ... als gevolg van wonderbaarlijke elektronische reken- en denkmachines ... die beschikken over menselijke vermogens van "geheugen", "commando", "controle" en "communicatie met mensen" ...'. Volgens Bierens de Haan 'overschat ... Prof. Polak de (gevolgen van) de ontwikkeling van de mechanisering ..., het is in de eerste plaats de vraag of het huidige tempo van automatisering zich zal voortzetten of niet ... Alles doet te veel denken aan de fantasieën van Gulliver ...'. Niettemin is de bespreker 'prof. Polak dankbaar ... voor zijn bijdrage ...'.

Het novembernummer opent met een aantal redactionele mededelingen. Ik noem de gelukwens aan Prof. dr. P.J.A. Adriani in verband met zijn benoeming 'door de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit van Gent ... tot doctor honoris causa in de rechtsgeleerdheid' en de vermelding van het emeritaat van Prof. dr. Th. Limperg Jr. Wat dit laatste betreft meent de Redactie dat zij niet zou 'handelen in de geest van Prof. Limperg, wanneer (zij) ter plaatse in een beschouwing zouden treden van zijn verdiensten. De Redactie wil volstaan met een sobere vermelding, waaraan zij haar hartelijke wensen wil verbinden voor een otium cum sanitate. Zij verheugt zich er in hoge mate over dat de wettelijke ambtelijke leeftijdsgrens (van zeventig jaar) niet voor het redacteurschap van toepassing is, waardoor zij Limperg in haar midden mag behouden'.

'Prof. Limperg (sloot) Zaterdag 18 November (1950) zijn werk aan de faculteit af met een afscheidscollege voor oud-leerlingen en leerlingen. De Redactie is Prof. Limperg dankbaar voor zijn besluit dit college in ons blad te willen publiceren en acht het een voorrecht dit belangrijke stuk aan haar lezers te kunnen voorleggen'. Op de volgende 23 pagina's van het novembernummer (dat daarmee vrijwel geheel gevuld is) is de overbekende rede: 'De gevaren van de leer der marginale kostprijs-calculatie' opgenomen. Uw scribent moge zich ontslagen achten van de verplichting een poging te wagen van deze rede ook maar een enigszins naar volledigheid neigend overzicht te geven. Voor veel lezers ('Amsterdammers' en 'niet-Amsterdammers') zal deze rede tot de verplichte literatuur hebben behoord, of de inhoud ook overigens genoegzaam bekend zijn. 'De bedrijfseconomie (heeft) niet die invloed op de ontwikkeling der sociale economie gehad, die haar krachten hetgeen ze heeft gepresteerd toekwam ... dat maakt de taak ... lichter ... maar daar tegenover zijn de gevaren, die de nieuwe theorie voor de praktijk inhoudt, thans groter; het is moeilijker de praktijk te beschermen tegen de luchtspiegeling der maximale winst, want men

moet ze daarbij tegen zich zelve beschermen. In 1922 stond (Limperg) alleen. Thans (1950) kan (Limperg) er staat op maken, dat zich in de strijd tegen het leerstuk der marginale calculatie een groot aantal theoretische en praktische bedrijfs-economen naast (hem) scharen'.

De afscheidsrede van Limperg is niet de enige plaats in het novembernummer waarin tegen 'De leer van de marginale kostprijs' ten strijde wordt getrokken. Dat gebeurt ook in de bespreking van het boek dat onder bovengemelde titel van de hand van de Tilburgse hoogleraar J.A. Geertman is verschenen. Het doel van het (op de colleges van Geertman gebaseerde) boek is volgens de bespreker Prof. dr. J.L. Mey: 'het vraagstuk van de kostprijs zoals deze in Nederland geleerd wordt te heffen op het niveau van de internationale economische literatuur' (lees marginale kostenliteratuur). Wat Geertman aan 'bedrijfseconomische problemen behandelt komt ... voor zover de hier gegeven beschouwingen juist zijn niet boven de in ons vak aanwezige "allemanskennis" uit'. De slotconclusie van J.L. Mey liegt er niet om: 'Van bestudering van dit werk (is) weinig positief resultaat te verwachten. Als studie-boek en ook als naslag-werk is het zelfs niet ongevaarlijk. Het ware, ook voor de schrijver, beter geweest als het niet geschreven, althans niet uitgegeven was'.

Twee andere boekbesprekingen sluiten het novembernummer af. Prof. dr. P.J.A. Adriani bespreekt de inaugurele rede van zijn ambtsopvolger W.J. de Langen: 'Grondbeginselen van ons belastingstelsel' (UvA, mei 1950) en G.P.J. Hogeweg bespreekt de openbare les van drs. A.A. de Jong: 'Enige beschouwingen over de omvang en de technieken van de accountantscontrole' (NEH, juni 1950). Hoewel beide besprekingen zeer positief getoonzet zijn, kan G.P.J. Hogeweg het niet nalaten zijn afkeuring uit te spreken 'als de Heer de Jong stelt, dat de accountant bij zijn controle op de inkopen de ingekochte hoeveelheden moet vastleggen. (Hij) meen(t) bij vroegere gelegenheden (MAvH: maart 1949 en maart 1950) te hebben aangetoond, dat ... deze duplicering van de voorraadadministratie ... niet nodig is.

Ook het decembernummer opent met redactionele mededelingen. De eerste is een gelukwens ter gelegenheid van de 'benoeming van de heer J. Brands tot buitengewoon hoogleraar in de bedrijfshuishoudkunde aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam'. De tweede betreft een verhoging van de abonnementsprijs (van f 13,15 naar f 14 per jaar en van het studieabonnement van f 9,45 naar f 10 per jaar), 'in hoofdzaak een gevolg van de stijging van de kosten', maar ook in verband met het bij de

'Redactie bestaande voornemen tot vergroting van de omvang van ons blad in 1951' (MAvH: de jaargang telt 424 pagina's, de jaargang 1951 480 pagina's).

Prof. dr. H.J. van der Schroeff publiceert het tweede deel van zijn beschouwing over 'Vervangingswaarde en prijspolitiek in heden en verleden' (zie oktobernummer). Het geheel nog eens overziende valt op, na de in het voorgaande besproken bijdragen van Limperg en J.L. Mey, dat hier nauwelijks van een felle stellingname tegen de marginale kostprijscalculatie sprake is.

F.W. Spaanderman bespreekt de: 'Problemen rond het wetsontwerp herkapitalisatie'. Door zelffinanciering, de enorme stijging van het prijsniveau onder toepassing van de vervangingswaardeleer en de na-oorlogse dividendbeperking waren aldus de auteur bij veel ondernemingen de reserves relatief hoog opgelopen. De auteur meent, dat 'het duidelijk is, dat herkapitalisatie in bepaalde gevallen, zoal niet een noodzaak dan toch wel ten eerste gewenst is. Echter zijn er belangrijke fiscale bezwaren' (MAvH: de toen nog tot 75% oplopende heffing van inkomstenbelasting over de nominale waarde van bonusaandelen bij particuliere Nederlandse aandeelhouders). In het Wetsontwerp herkapitalisatie 1950 werd daarom voorgesteld de herkapitalisatiebonus te belasten naar een vast

tarief van 20%, met de bevoegdheid om (buiten de toen nog van kracht zijnde Wet op de Dividendbeperking) een contante uitkering te doen 'teneinde de aandeelhouder in staat te stellen de belasting over het bonus-aandeel te betalen'. Spaanderman vindt het 'waarlijk geen geringe tegemoetkoming' ... maar er zijn 'toch nog enkele bezwaren', waarvan wel niet het minste is, dat 'een te groot beroep op de liquide middelen zal moeten worden gedaan'. Niet alleen moet over de contante dividenduikering weer (maximaal) 75% inkomstenbelasting worden voldaan, ook dreigt het gevaar, dat de (toen nog bestaande) onbelaste reserve van N.V.'s werd aangetast, met als gevolg vennootschapsbelastingheffing. De auteur geeft een voorbeeld waarbij een herkapitalisatie van f 600.000 gepaard gaat met een belastingbetaling/beroep op liquide middelen van f 520.000 (of zelfs een beroep van f 840.000 op de liquide middelen als de tantiëmisten gerechtigd zijn tot de vrijval uit de reserves – zie discussie Loos/ Limperg oktober 1950).

De rest van het decembernummer wekt een beetje de indruk van een vergaarbak, dan wel grote schoonmaak van in portefeuille zijnde kleinere bijdragen, reacties en boekbesprekingen. Ik heb er niets mijns inziens vermeldenswaardigs in aangetroffen. Datzelfde geldt voor de 'Repertoria van tijdschriftliteratuur op het gebied van accountancy en bedrijfs-huishoudkunde' van het hele vierde kwartaal 1950.